

השבי שאחרי השבי – פדויי שבי ממלחמת יום הכיפורים

פרופ' (אמריטה) סא"ל (במיל') זהבה סולומון

בריאות הנפש במציאות של מלחמה

האוניברסיטה העברית

12 מאי 2025

לחצי השבי של חיילי יוה"כ (N=301)

- בידוד
- תנאים פיזיים קשים
- עינויים ברוטאליים
- דיכוי והשפלה
- חקירות
- בדרי"כ לאחר קרבות קשים – קבלת פנים קשה מהממסד

בשובם

האם השבי מסתיים עם השיבה הביתה?

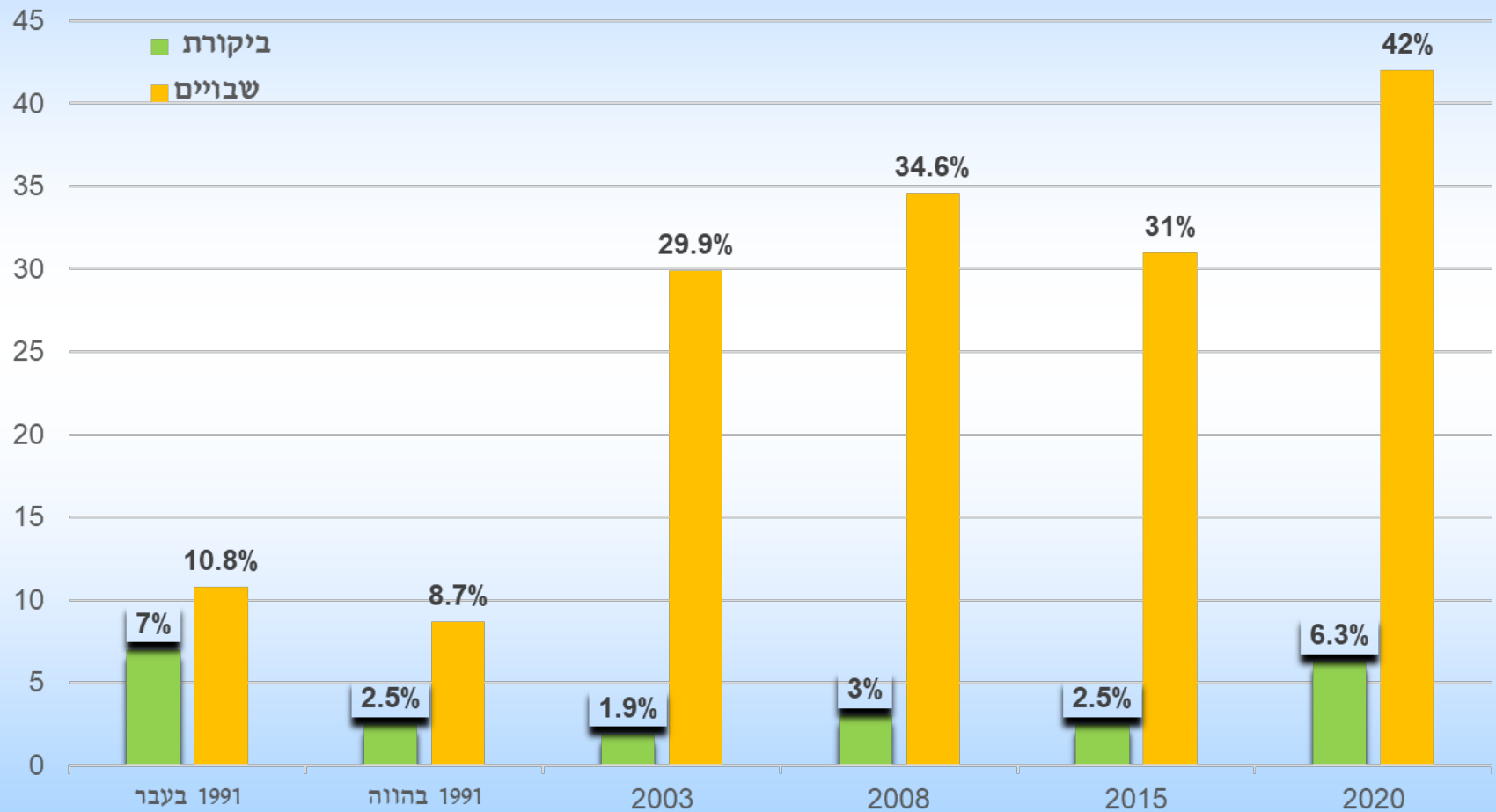
המחקר בחן את ההשפעות הפסיכולוגיות, סומטיות ותפקודיות של שבי לאורך 4 עשורים לאחר השחרור

מחקר פדויי שבי יוה"כ

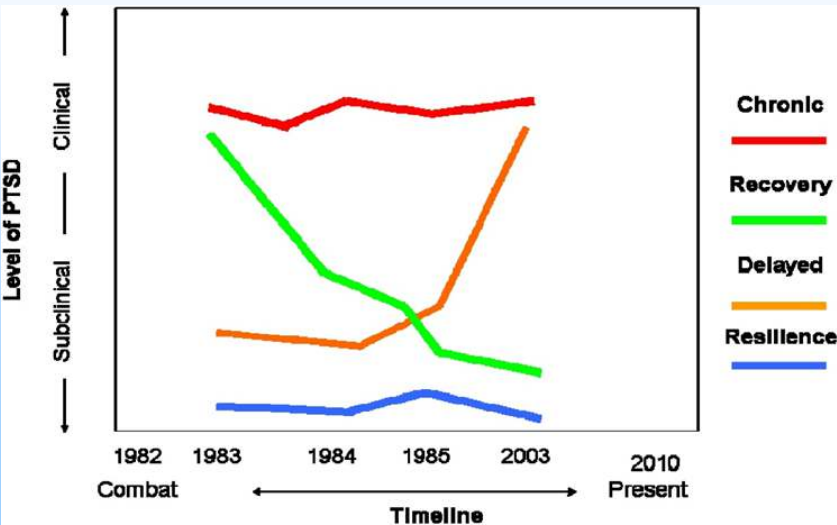
- המחקר כלל חמישה גלים: 18, 30, 35, 42 ו-47 שנים לאחר השבי
- בכול גלי המדידה נבדקו משתנים פסיכולוגיים, גופניים ותפקודיים (שאלונים ובדיקות פיזיות)
- במקביל התבצע מחקר בנות הזוג בשלושה גלים (2003, 2010, 2016)
- ומחקר ילדים-בוגרים (2012-2014)

שיעור פדויי השבי והביקורת הסובלים מהפרעה פוסט טראומטית

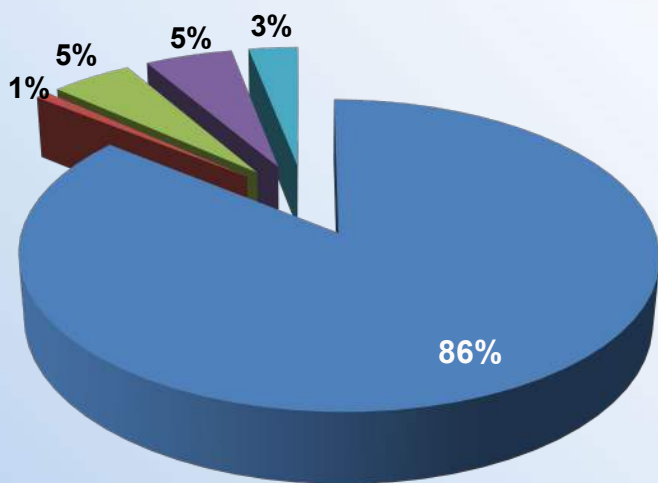
מהלך תסמונת הפוסט טראומטית

- הפרעה כרונית- נמשכת לפחות 3 חודשים
- הפרעה מושהית- פורצת לאחר תקופה של לפחות 6 חודשים ללא תסמינים
- ראקטיבציה
- החלמה
- חסינות- ללא עדות להפרעה בכל המדידות

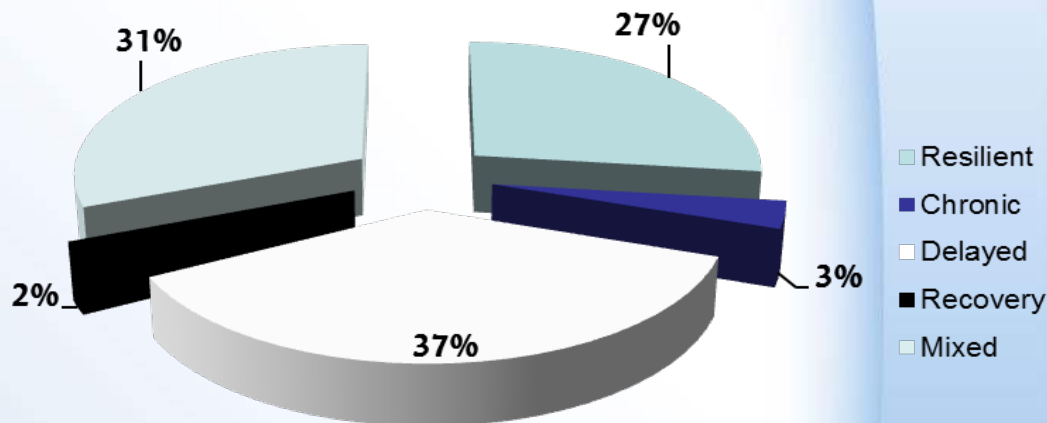

מסלולי ההפרעה הפוסט טראומטית לאורך 5 נקודות זמן

ביקורת

פדויי שבי

- 27% פדויי שבי לעומת 86% ביקורת הם חסינים
- 37% פדויי שבי לעומת 5% ביקורת הם הופעה מושהית
- 2% פדויי שבי לעומת 5% ביקורת מחלימים
- 31% פדויי שבי במסלולים מעורבים לעומת ביקורת 3%
- 3% פדויי שבי כרוניים לעומת 1%

הפרעה פוסט טראומטית מושהית

- תסמונת מושהית פורצת לפחות 6 חודשים לאחר חשיפה האירוע הטראומטי
- שיעורים גבוהים של תסמונת מושהית
- שיעורים של תסמונת הפרעה פוסט טראומטית מושהית עולים עם הגיל
- הפרעה מושהית **חמורה פחות** מהפרעה כרונית

ריאקטיבציה

הפרעת PTSD שאובחנה בעבר פורצת שוב אחרי
חשיפה לאירוע בעל פוטנציאל טראומטי בדרך כלל
האירוע דומה לאירוע המקור

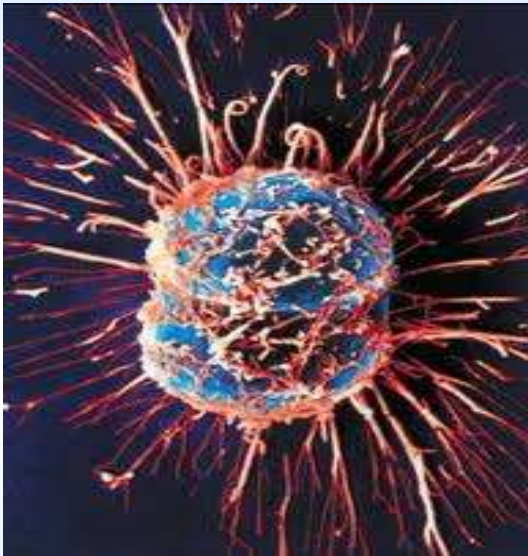
תחלואה פסיכיאטרית נלווית

- מעבר לתסמונת הפוסט טראומטית פדויי שבי בסיכון למגוון הפרעות נלוות בעיקר הפרעת חרדה, הפרעה אובססיבית-קומפולסיבית והפרעות דיכאון.
- לאורך כל גלי המדידה פדויי השבי דיווחו על רמות גבוהות יותר של תסמינים פסיכיאטריים לעומת נבדקים מקבוצת הביקורת.
- לעיתים קרובות תחלואה פסיכיאטרית נלווית קשורה למצוקה רגשית ותפקודית משמעותית ומגבילה את סיכויי ההחלמה והשיקום.

קשיים בתפקוד

- כ- 70% מפדויי השבי לעומת 13% מקב' הביקורת דווחו כי מצבם הנפשי מפריע ופוגם במידה בינונית, רבה או רבה מאד בפעילויותיהם החברתיות.
- בגילאים רלבנטיים, נמצאו הבדלים ניכרים בשיעור המועסקים וכן דווח על יותר בעיות ביחסי עבודה בקרב פדויי שבי.
- פדויי שבי מדווחים על בעיות רבות יותר בתפקוד במשפחה

טראומה כ"סרטן" הנפש

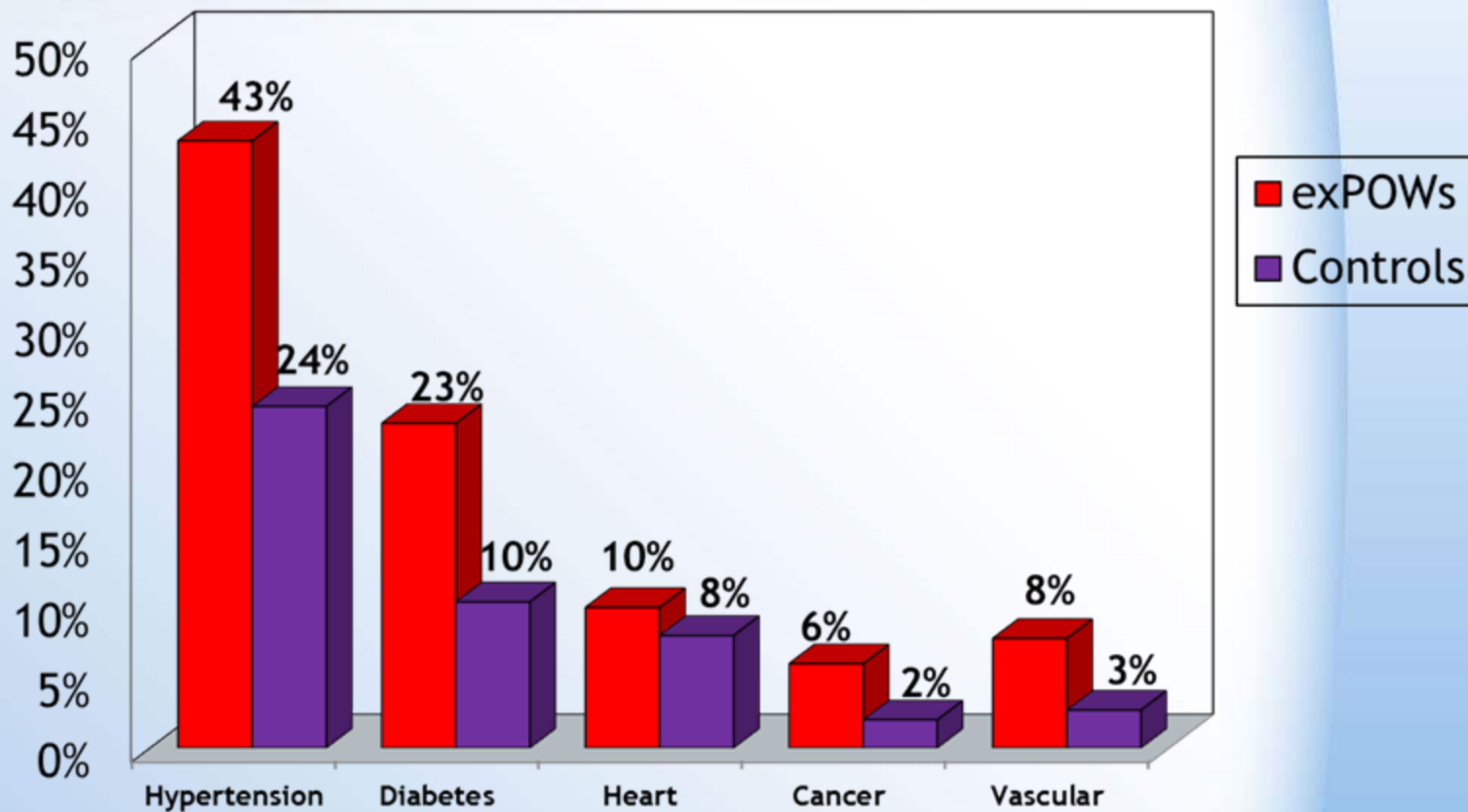
- קוגניציה
- אפקט
- התנהגות
- תחלואה סומטית
- מוגבלות
- מוות מוקדם

תלונות סומטית

- ממצאי המחקר מראים כי פדויי שבי לעומת לוחמי הביקורת מדווחים:

1. נעשים חולים בקלות רבה יותר.
2. מצב בריאותם פחות טוב.
3. מצפים כי מצב בריאותם יתדרדר בעתיד.
4. תופסים את עצמם כמבוגרים יותר מגילם (גיל פסיכולוגי)

שיעורי תחלואה בקרב פדויי שבי

האם פדויי שבי קבוצת סיכון גבוה לתחלואה?

- הנתונים הושאו לסקר שערך משרד הבריאות בקרב גברים יהודים בישראל בגילאי דומים. ההשוואה העלתה הבדלים ביתר לחץ דם (**פדויי שבי 44%** באוכלוסייה 27%) ובסוכרת (**פדויי שבי 23%** באוכלוסייה 11.2%).
- חשוב לציין כי במרבית המקרים הללו לפדוי השבי אין היסטוריה משפחתית של תחלואה דומה! (סוכרת למשל).

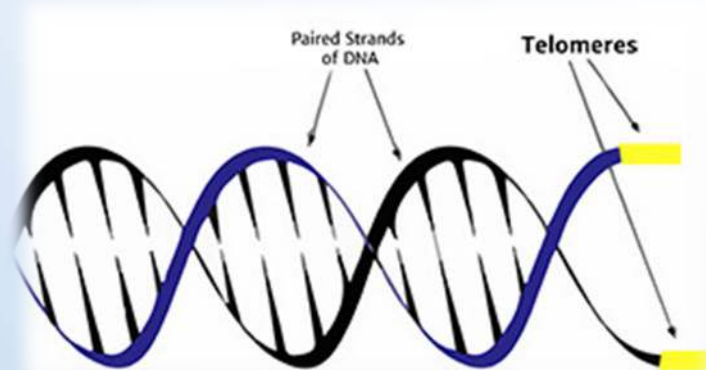
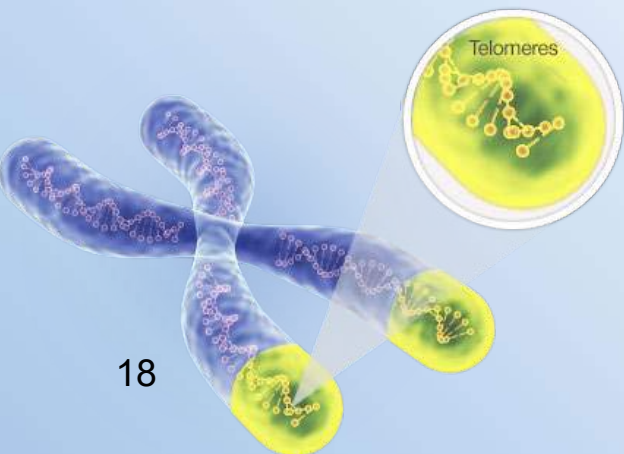
מדדים פיזיולוגיים

- שבי ובעיקר אובדן משקל בשבי, סבל והשפלה בשבי היו קשורים ל- CRP ולתסמונת המטבולית (BMI), לחץ דם, שומנים בדם).
- נמצא גם קשר בין מדדים אלו לתסמונת פוסט טראומטית כרונית ומושהית.

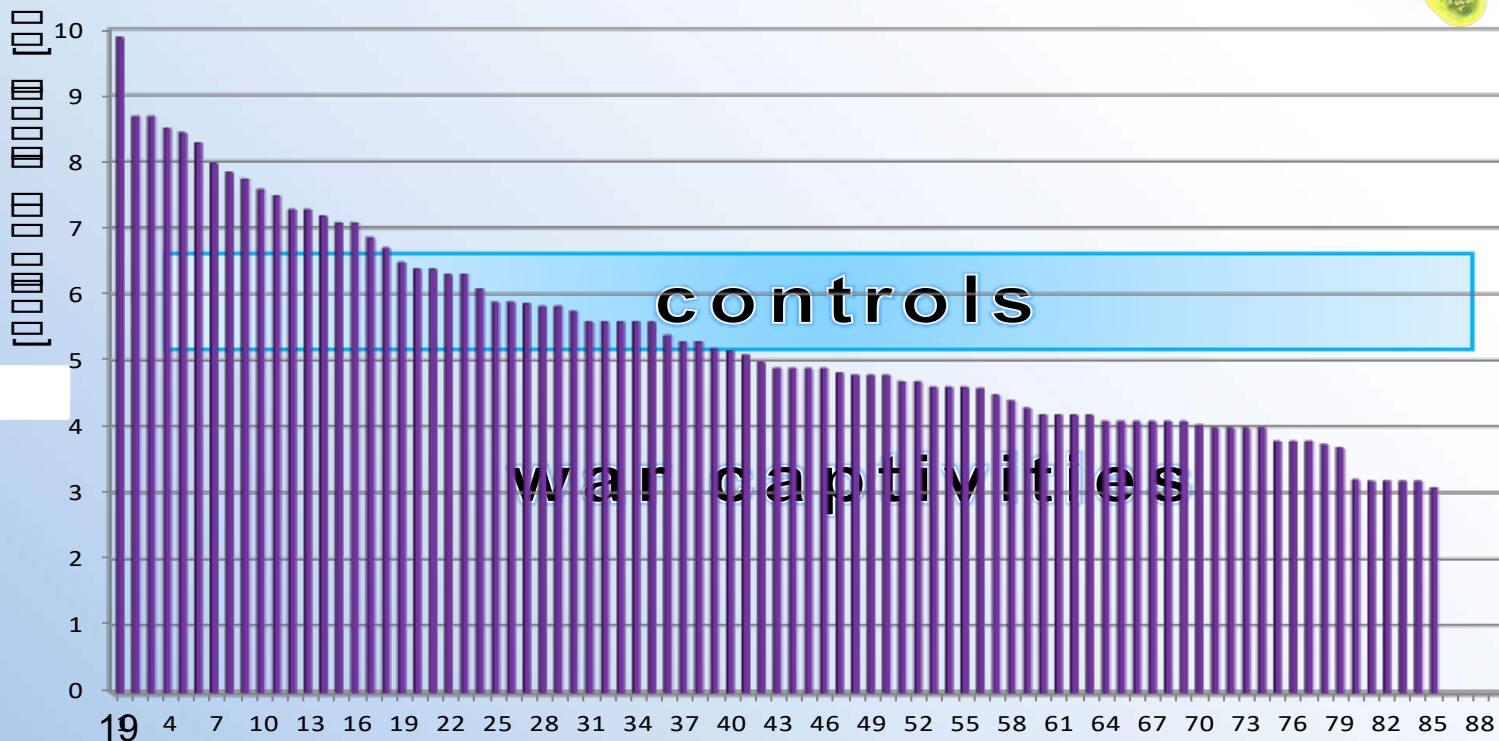
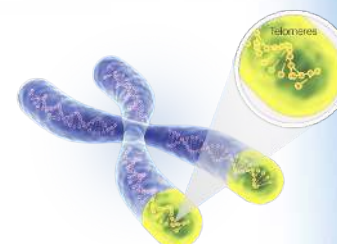
האם טראומה מאיצה הזדקנות?

הגדרת טלומרים

- אורך הטלומרים משמש כמדד לגילו הביולוגי של האדם.
- הטלומר הינו מקטע גנטי בקצות הכרומוזומים. התקצרות הטלומרים הינה חלק מהתהליך הטבעי של חלוקת התא, ולכן ככל שהאדם מתבגר, כך אורך הטלומרים שלו מתקצר.
- נמצא שדחק מגביר את קצב התקצרות הטלומרים, ולפיכך תורם להזדקנות מוקדמת.

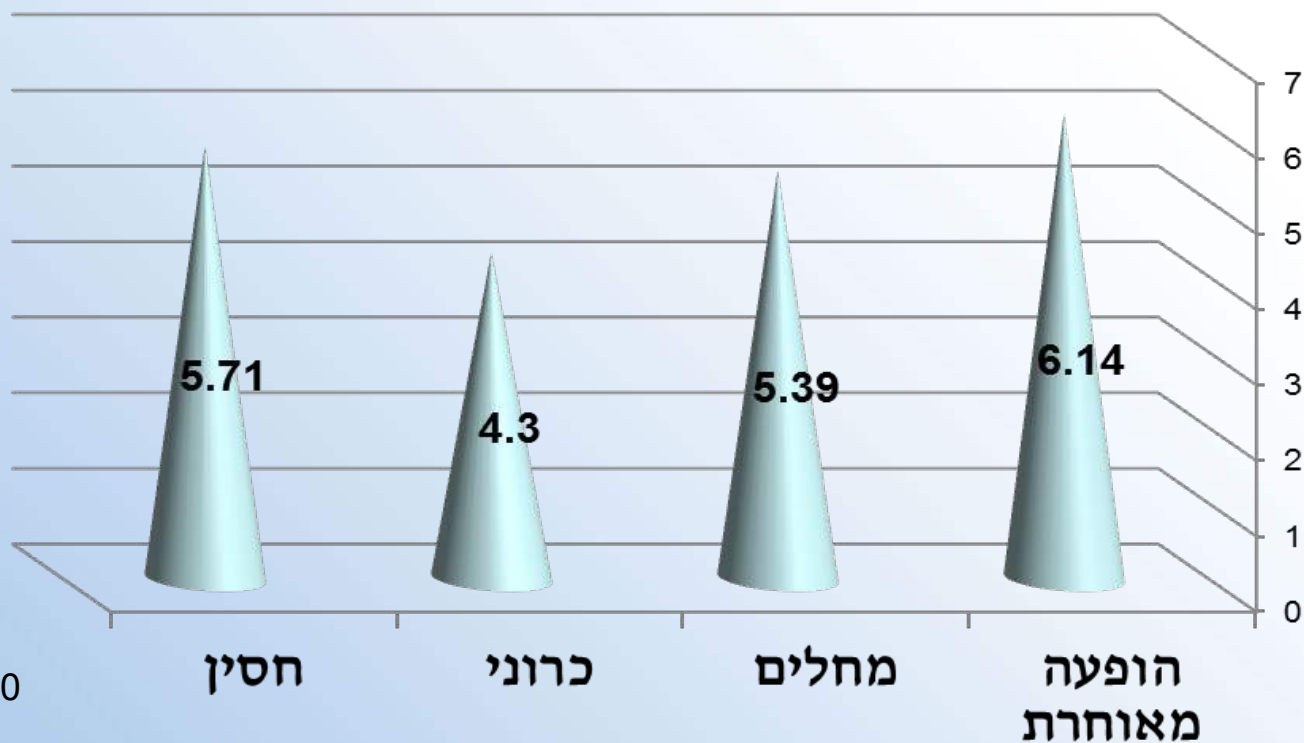

פדויי שבי – אורכי טלומרים

מסלול ההפרעה הפוסט טראומטית ואורך טלומרים

- פדויי שבי בעלי דפוס כרוני הינם בעלי אורך טלומרים קצר יותר בהשוואה לאורך טלומרים של בעלי דפוס של הופעה מאוחרת.

הגוף זוכר – ממדי כאב

- מצאנו הבדלים בין פדויי שבי לקבוצת הביקורת במספר מדדי כאב בסף הכאב וכן בוויסות של כאב.
- פדויי שבי שסובלים מהפרעה פוסט טראומטית כרונית ומושהית דירגו את עצמת הכאב הכרוני כחזקה יותר לעומת החסינים וקבוצת ביקורת.

שיעורי תמותה בקרב פדויי שבי

- בשנת 2008, 35 שנים לאחר השבי, שיעור תמותה הכללי (מכל סיבה אפשרית) של פדויי השבי הוא **פי 4** משיעור התמותה של לוחמים דומים ממלחמת יום הכיפורים אשר לא נפלו בשבי.
- בשנת 2015, 42 שנים לאחר השבי, שיעור תמותה של פדויי השבי הוא **פי 1.66** משיעור התמותה של לוחמים.

טראומת השבי כגורם סיכון במצבי לחץ עתידיים (קורונה)

- בפרוץ הקורונה פדוי שבי כתב בפייסבוק שמי שזקוק לעזרה בהתמודדות עם הסגר שיפנה אליו כי הוא מיומן כ"בוגר" הצינוק במצרים.
- מאידך, עדויות של שבויים אחרים היו מנוגדות והצביעו על מצוקה גבוהה במיוחד.

שבי וקורונה

- בסגר הראשון מצאנו שפדויי השבי בעת מגפת הקורונה דיווחו על:

I. יותר PTSD

II. גיל סובייקטיבי מבוגר יותר

III. יותר התנהגויות ממכרות (סמים ואלכוהול)

בעת הקורונה אך לא בגלים הקודמים מאשר קב'
הביקורת

כאדוות במים

- השפעות החשיפה לטראומה אינן מוגבלות לשורדים הישירים גם בני משפחותיהם, נשותיהם וילדיהם בסיכון גבוה לטראומטיזציה משנית

סימפטומים פוסט טראומטיים וקומפלקס פ"ט ויחסים אינטימיים

- קושי בוויסות רגשי
- קושי בשליטה על תוקפנות-אלימות
- צורך בשליטה
- דיסוציאציה
- ניכור
- קושי לתת אימון
- פגיעה בהנחות עולם הוגן
- פגיעה בהתקשרות

טראומטיזציה משנית בקרב נשות פדויי שבי

- **נשות פדויי שבי דווחו על יותר סימפטומים דמויי PTSD, ועל סימפטולוגיה פסיכיאטרית נלווית**
- **נשים שהיו נשואות לפדויי שבי עם PTSD היו פגיעות יותר מנשות פדויים ללא PTSD**
- **נשות פדויי שבי בסיכון גבוה: סומטיזציה, הערכת בריאות נמוכה, תחלואה, כאב**

נשות פדויי שבי - בעיות נישואין

- קשיים באינטימיות
- שביעות רצון נמוכה
- שכיחות גבוהה של אלימות במשפחה
- בעיות במיניות
- שביעות רצון נמוכה ממיניות

מדוע הן בסיכון?

- עומס ועול פיזי ונפשי
- תחושת אובדן עמום (נוכח- נפקד)
- טראומטיזציה משנית
- אלימות במשפחה

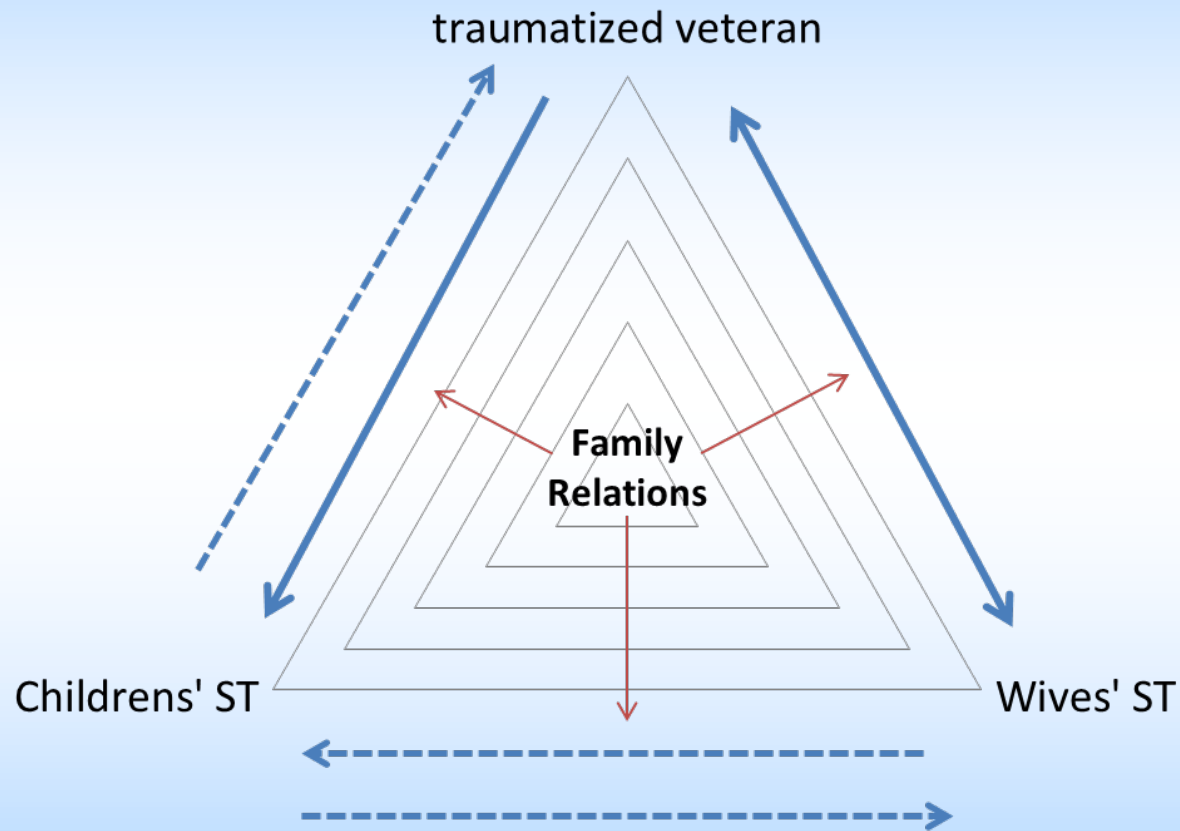
**מה מסביר את השונות בתגובות הנשים?
מדוע חלקן סובלות מטראומטיזציה משנית ואחרות לא?
(גורמים אישיותיים ויחסי נישואין)**

- דפוסי התקשרות
- דיפרנציאציה מאוזנת
- אמפטיה מאוזנת
- סליחה
- גבולות ברורים במשפחה

טראומה והורות

- תפקיד ההורה לאפשר לילד מרחב בטוח להתפתחות, אהבה, דאגה ועידוד לחקור את העולם (בולבי 1977)
- בקרב הורים פוסט טראומטיים מסתמן סיכון הורי:
 - הזנחה והתעלמות מצרכי הילדים
 - הורות חודרנית והגנת יתר
 - תוקפנות
 - אי זמינות רגשית (נוכחים נפקדים)

מה קורה לילדים שגדלים בצל טראומת ההורים?

טראומטיזציה משנית בילדים

ילדיהם של אבות עם תסמונת פוסט טראומטית סובלים מ:

- קשיי למידה, עוינות, בושה ורגשי אשם (Haley, 1984)
- קשיים בתחום החברתי, בהתמודדות עם מצבי לחץ וביכולת לוויסות רגשי
(Harkness, 1991; Jacobsen, Sweeney, & Racusin, 1993)
- נוטים לחקות את הסימפטומים הפוסט-טראומטיים של אביהם (Rosenheck & Nathan, 1985)

מדוע המצוקה הפוסט טראומטית כה ממושכת וקשה בקרב פדויי השבי ?

- קשיי השבי – התעללות, השפלה וחוסר אונים
- הממד הבינאישי של הטרומה – השבי מאופיין בפחד ואיום אשר מתרחשים בתוך יחסי כפייה ותלות קרובים.
- הצטברות גורמי דחק – לעיתים השבי מגיע אחרי קרבות קשים, וביוה"כ גם תחושת בגידה.
- טראומת הבגידה

טראומת בגידה

- המחדלים / חוסר אמון כלפי ההנהגה המדינית והצבאית
- סיכון מיותר של חיי אדם – שליחת חיילים ללא מיגון וציוד מספקים, הפקרת חיילים ללא צורך מבצעי
- תחושת נטישה ובגידה בשובם
- האשמת הקורבן- עדויות:
אריק אבנרי, דוד סנש, יואב בן דוד, יששכר בן דניאל

תודות

